

**MODULE
ECONOMISCHE GROEI
ANTWOORDEN**

HAVO

HOOFDSTUK 1 DE NATIONALE ECONOMIE

Paragraaf 1.1 Het binnenlands product

Opdrachten

- 1 a Er is bij een datacentrum relatief weinig (menselijk) contact nodig met andere bedrijven en/of met klanten.
b Een datacentrum heeft een betrouwbare infrastructuur nodig, zoals een goed elektriciteitsnetwerk en goed opgeleide ICT-specialisten. Nederland voldoet aan deze eisen.
- 2 Bedrijven leveren onderling goederen en diensten. De waarde van die onderlinge leveringen (de ingekochte goederen en diensten) zitten in de *TO* van de ontvangende bedrijven verwerkt, maar vormen tegelijkertijd de opbrengsten van het leverende bedrijf. Om te voorkomen dat de onderlinge leveringen twee keer worden meegeteld, worden ze van de *TO* van het ontvangende bedrijf afgetrokken.
In het geval van bron 7: de totale productie is $\text{€}0,20 + \text{€}0,50 + \text{€}1,90 = \text{€}2,60$. In dit bedrag wordt de tarwe nu twee keer te veel meegerekend en meel één keer te veel. Daardoor is het bedrag van de totale productie $\text{€}0,70$ te hoog.
- 3 a Tijdens de productie slijten vaste kapitaalgoederen. Dat is waardevermindering (afschrijvingen).
b De afschrijvingen worden van het bbp afgetrokken om het nbp te berekenen.
- 4 a $TO = \text{opbrengst staal} + \text{opbrengst ijzer} = \text{€}250.000 \times \text{€}400 + 200.000 \times \text{€}600 = \text{€}220 \text{ miljoen}$
bruto toegevoegde waarde = totale opbrengst – ingekochte goederen en diensten = $\text{€}220 \text{ miljoen} - (\text{€}46 \text{ miljoen} + \text{€}36 \text{ miljoen} + \text{€}8 \text{ miljoen}) = \text{€}130 \text{ miljoen}$
b $\text{€}130 \text{ miljoen} - \text{afschrijvingen} = \text{€}130 \text{ miljoen} - \text{€}12 \text{ miljoen} = \text{€}118 \text{ miljoen}$
c $\text{winst} = TO - TK = \text{€}220 \text{ miljoen} - \text{€}188 \text{ miljoen} = \text{€}32 \text{ miljoen}$
d bijdrage aan bbp = bruto toegevoegde waarde = $\text{€}130 \text{ miljoen}$
e bijdrage aan nbp = bruto toegevoegde waarde – afschrijvingen = $\text{€}130 \text{ miljoen} - \text{€}12 \text{ miljoen} = \text{€}118 \text{ miljoen}$
- 5 De kosten van de inkoop van goederen en diensten nemen minder toe dan de omzet. Men gaat zuiniger om met ingekochte goederen en diensten of de prijsstijging bij de inkoop blijft achter bij de prijsstijging van de verkochte goederen en diensten.
- 6 $TO = \text{afzet} \times \text{prijs} = 600 \times 1.000 \text{ meter} \times \text{€}120 = \text{€}72 \text{ miljoen}$
bruto toegevoegde waarde = $TO - \text{ingekochte goederen en diensten} = \text{€}72 \text{ miljoen} - (\text{€}5 \text{ miljoen} + \text{€}2 \text{ miljoen} + (90.000 \times \text{€}400) + \text{€}1 \text{ miljoen}) = \text{€}28 \text{ miljoen}$
 $\text{€}28 \text{ miljoen} - \text{€}2 \text{ miljoen (afschrijvingen)} = \text{€}26 \text{ miljoen}$
De bijdrage aan het nbp is gelijk aan netto toegevoegde waarde = $\text{€}26 \text{ miljoen}$.

Paragraaf 1.2 Het binnenlands inkomen

Opdrachten

- 7 a Ja, want zowel met ‘subjectief’ als met ‘subject’ wordt naar personen / een persoon verwezen.
b A = personen; B = producten
- 8 a primair (pacht, natuur)
b niet primair
c primair (winst, ondernemerschap)
d primair (pacht, natuur)
e primair (loon, arbeid)
f primair (rente, kapitaal)
g niet primair
- 9 binnenlands; nationaal; binnenlands; nationaal
- 10 Het binnenlands product geeft aan wat er in Nederland wordt geproduceerd en dus ook hoeveel mankracht daarvoor nodig is. Het nationaal product betreft ook de Nederlandse productie in het buitenland, maar dat levert in Nederland zelf geen werkgelegenheid op.

Paragraaf 1.3 De economische kringloop

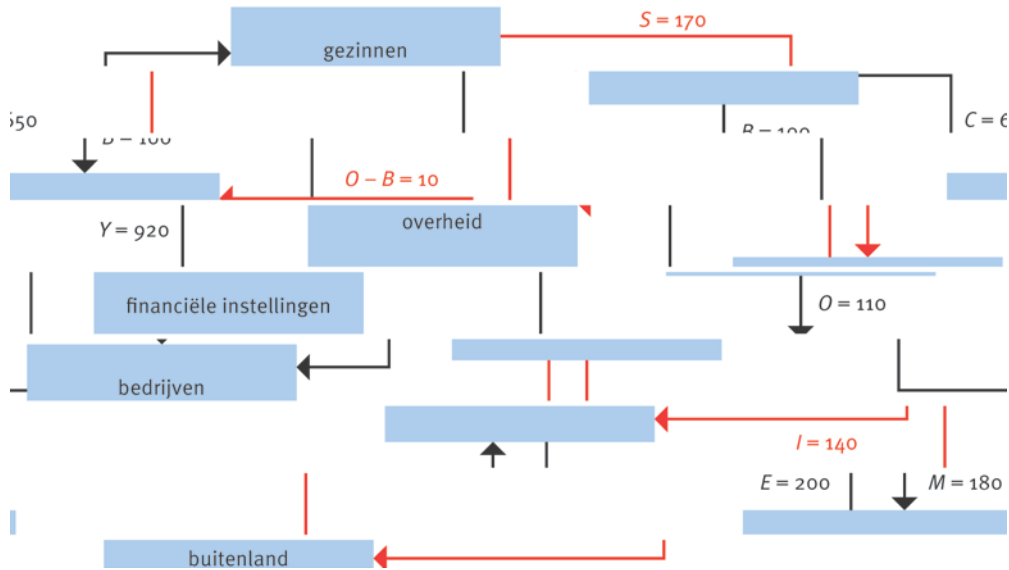
Opdrachten

- 11 a De belastingstroom van financiële instellingen naar de overheid en de importstroom van gezinnen naar het buitenland.
 b In werkelijkheid werken er ook mensen bij de overheid. Er moet dus ook een geldstroom van de overheid naar de gezinnen gaan.
 c Bijvoorbeeld: de vervangingsinvesteringen (van bedrijven naar bedrijven) en de belastingstroom van bedrijven naar de overheid.

12 a $Y = 650 + 140 + 110 + 200 - 180 = 920$

b $920 = 650 + 100 + S \rightarrow S = 170$

c

- d De gezinnen sparen 170. De bedrijven hebben $I = 140$ nodig, de overheid $(O - B) = 10$, het buitenland $E - M = 20$. Bij elkaar opgeteld: $140 + 10 + 20 = 170$.

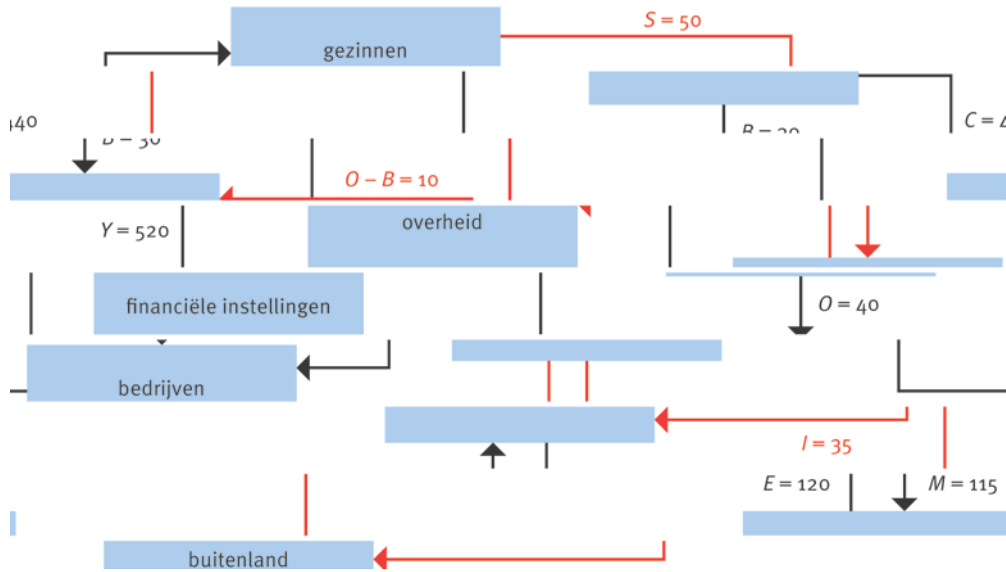
e $S - I = 170 - 140 = 30$

f 1 $(S - I) + (B - O) = 30 - 10 = 20$

2 of: $E - M = 200 - 180 = 20$

- g Nee, in dat geval was er geen nationaal spaaroverschot meer geweest voor Bonrijk. Want het nationaal spaaroverschot was 20, maar de extra 30 aan overheidsbestedingen veroorzaken een tekort van $20 - 30 = -10$. Dan had Bonrijk een nationaal spaartekort gehad, waardoor het buitenland niet meer kan importeren dan exporteren.

13 $Y = C + B + S \rightarrow 520 = 440 + B + 50 \rightarrow B = 30$
 $Y = C + I + O + E - M \rightarrow 520 = 440 + I + 40 + 120 - 115 \rightarrow I = 35.$

- 14 a de financiële instellingen
 b $350 - 199 - 47 = 104$
 c $104 - 106 = -2$
 d Bij 197. Deze pijl gaat van buitenland naar bedrijven. De goederen van de export gaan naar het buitenland, maar het geld gaat omgekeerd van buitenland naar bedrijven.
 e Frankerland heeft een particulier spaaroverschot, omdat S (47) groter is dan I (28). Er blijft dus nog spaargeld over in de particuliere sector als de bedrijven 28 van de 47 gebruiken voor de investeringen.
 f Frankerland heeft een nationaal spaaroverschot, omdat de export groter is dan de import. Het buitenland komt geld tekort en moet dit verschil lenen in Frankerland, dat dus een overschot heeft.

Paragraaf 1.4 De nationale rekeningen

Opdrachten

- 15 Alle drie zijn juist. Met de besparingen van de gezinnen worden I , het tekort van de overheid ($O-B$) en het tekort van het buitenland ($E-M$) gefinancierd.
 16 Deze bedraagt 1.000. Ten eerste omdat $Y = 1.000$. Ten tweede omdat de bedrijven aan de andere sectoren voor 1.300 aan goederen en diensten verkopen en voor 300 aan goederen en diensten inkopen: $1.300 - 300 = 1.000$.
 17 Heldenrijk importeert veel meer dan het exporteert. Het nationaal spaarsaldo is zwaar negatief. Het land moet geld lenen om dit te kunnen betalen. Dat kan het niet heel lang volhouden.

Paragraaf 1.5 De betalingsbalans

Opdrachten

- 18 a goederenrekening, inkomsten
 b inkomensoverdrachtenrekening, uitgaven
 c dienstenrekening, inkomsten
 d kapitaalrekening, uitgaven
 e primaire-inkomensrekening, inkomsten
 f primaire-inkomensrekening, uitgaven
 g dienstenrekening, uitgaven

- 19 1 De export wordt op de goederenrekening genoteerd (bij export).
 2 Het krediet en de terugbetaling noteer je op de kapitaalrekening
 3 De rentebetalingen komen op de primaire inkomensrekening.
- 20 Beleggingen in het buitenland vormen uitgaven op de kapitaalrekening. Deze beleggingen gaan rente of winst (dividend) opleveren. Deze stromen terug en worden geboekt op de primaire-inkomensrekening (inkomsten).
- 21 a Goederenexport gaat gepaard met een inkomende geldstroom, kapitaalexport met een uitgaande geldstroom.
 b Betalingsbalans Kaninië in miljarden euro's

Inkomsten	Rekening	Uitgaven
980	Goederenrekening	780
400	Dienstenrekening	233
80	Primaire-inkomensrekening	95
23	Secundaire-inkomensrekening	19
Saldo lopende rekening = 356		
770	Kapitaalrekening	610
Saldo kapitaalrekening = € 160		
Saldo betalingsbalans = € 516		

- c saldi van de eerste vier rekeningen = $+ 200 + 167 - 15 + 4 = 356$
 saldo betalingsbalans – saldo kapitaalrekening = $516 - 160 = 356$
- d Het saldo is € 516 miljard, dus positief. Er stromen dus meer valuta het land binnen dan er naar buiten stromen. De buitenlandse valutareserve zal dus toenemen.
- 22 buitenlandse valutareserve. Door de lage olieprijs krijgt Nigeria veel minder geld binnen, minder dan het nodig heeft voor de import. Hierdoor teert het land in op de voorraad buitenlands geld.
- 23 a Een tekort. Als een overschot op de lopende rekening gepaard gaat met een tekort op de totale betalingsbalans, laat de kapitaalrekening een tekort zien (dat groter is dan het overschot op de lopende rekening).
 b Het saldo op de inkomensrekening is omgeslagen van een klein tekort naar een groot overschot dankzij de in het buitenland verdiende deviezen. Ondanks deze toename heeft het land toch nog een tekort op de betalingsbalans. Zonder deze inkomensstroom had het land met grote problemen gekampt vanwege een enorm tekort op de betalingsbalans.
- 24 a Het saldo op de lopende rekening geeft bij een positief saldo aan dat het land meer verdient dan besteed heeft (er is een positief nationaal spaarsaldo).
 b De mate waarin meer verdient dan besteed wordt, kan het best worden beoordeeld in verhouding tot het bbp. In dit geval kun je concluderen dat het inkomen voor 10% als beleggingen en investeringen naar het buitenland gaat.
 c inkomensoverdrachtenrekening
 d Beide rekeningen dragen negatief bij aan het percentage van het saldo van de lopende rekening ten opzichte van het bbp.
 e Bijvoorbeeld: de ontwikkelingshulp (als gift) van Nederland is dermate hoog dat de ontvangen secundaire inkomens dit niet compenseren.
 f Bijvoorbeeld: Nederlanders gaan vaak op vakantie in het buitenland (meer dan buitenlanders in Nederland op vakantie gaan).

- 25 a Het deel van het inkomen dat door Nederlanders wordt besteed, wordt voor een deel besteed aan goederen die uit het buitenland komen. Als het inkomen wordt gespaard, wordt het niet aan buitenlandse goederen uitgegeven. De import daalt dus bij een verhoging van de besparingen. Een afname van de import draagt bij aan een hoger positief saldo op de lopende rekening.
- b Buitenlandse investeringen (en beleggingen) leveren rente en winst op die van het buitenland naar Nederland vloeien, waardoor het saldo op de lopende rekening verbetert.
- c Een overschot op de betalingsbalans veroorzaakte een stijging van koers van de gulden waardoor de goederen- en dienstenexport afgeremd werd en de import juist gestimuleerd werd. Dit effect verkleinde het overschot of werkte het zelfs helemaal weg. Na de komst van de euro is de invloed van de Nederlandse export en import op de koers van de euro te klein om het corrigerend effect te krijgen.
- d Ja, de onderlinge transacties tussen de lidstaten vallen tegen elkaar weg (als Nederland een positief saldo van €5 miljard heeft met België, heeft België een negatief saldo van €5 miljard met Nederland. De transacties tussen eurolanden en niet-eurolanden zijn dan opgeteld gelijk aan de lopende rekening van het eurogebied.
- 26 af; minder; meer

Toepassen

- 27 a Bijvoorbeeld: De overheid koopt militaire vliegtuigen in het buitenland. Of de overheid betaalt het salaris aan het ambassadepersoneel in het buitenland.
- b Bijvoorbeeld: bedrijven betalen ook belasting (maar niet in dit model), de overheid keert lonen uit aan gezinnen (maar niet in dit model).
- c belastingen = $620 - 290 - 170 = 160$ (miljard euro) → overheidstekort is $160 - 180 = -20$ (miljard euro)
- d Een tekort betekent dat er een geldstroom van financiële instellingen naar overheid nodig is om dit verschil aan te vullen. De pijl moet dus omhoog wijzen.
- e nationaal inkomen = consumptie + investeringen + overheidsbestedingen + export – import
In formule: $Y = C + I + O + E - M$
 $620 = 290 + I + 180 + 480 - 430 \rightarrow 620 = 520 + I \rightarrow I = 100$
- f $S - I = 170 - 100 = 70$
- g Het overheidstekort is 20, het particuliere spaaroverschot is 70. Het nationaal spaaroverschot is dus +50.
- h Kop 2: bedrijven zullen meer geld gaan lenen om de capaciteit te vergroten. Als I stijgt ten opzichte van S daalt de bijdrage van $S - I$ aan het nationaal spaarsaldo.
- 28 a Bijvoorbeeld: we geven het geld niet weg aan het buitenland, maar we lenen het uit. Daar ontvangen we winst of rente voor.
- b Als de bevolkingsopbouw te scheef wordt (te veel ouderen ten opzichte van jongeren), kan een omslagstelsel niet voldoende premiegeld bijeenkrijgen om alle ouderen een voldoende hoge uitkering te geven.
- c ... krediet uit het buitenland, onder andere van ...
- 29 a De VS moeten veel geld lenen om het teveel aan import te kunnen betalen. Dat kost rente. Deze rentebetalingen vergroten het negatieve saldo op de betalingsbalans.
- b De lengte van de staven houdt geen rekening met de grootte van het land. Per inwoner gerekend is het tekort van de VS misschien niet groter dan dat van het Verenigd Koninkrijk.
- c Bij een blijvend handelstekort en teruglopende kapitaalimport zal de koers van de dollar zakken. De waarde van de teruggegeven dollar is voor de Chinezen dan lager dan de destijds uitgeleende dollar.

- 30 a 'We sparen veel te veel en investeren te weinig.' Oftewel: S is groter dan I .
 $S - I$ is het particulier spaarsaldo.
- b 'We produceren te veel en consumeren te weinig en zetten het verschil af in het buitenland.' Dit geeft aan dat $E - M$ een positief saldo heeft, wat duidt op een positief nationaal spaarsaldo.
 Of: 'Bovendien is de andere kant van de medaille dat we een enorme uitstroom van kapitaal hebben.' De particuliere sector en de overheid hebben tezamen een overschot, waardoor inkomen als kapitaalexport naar het buitenland gaat. Dit past ook bij een positief nationaal spaarsaldo.
- 31 a Bijvoorbeeld: vrijwilligerswerk en huishoudelijk werk in je eigen huis.
- b Bijvoorbeeld: een schilder werkt zes uur aan het schilderen van de keuken en geeft maar vier uur op aan de Belastingdienst.
- c Bijvoorbeeld: bij arbeidsintensieve arbeid zijn de loonkosten hoog. Door zwart werk kan dan veel bespaard worden door loonbelasting en premies te ontduiken. Of: veel arbeidsintensieve diensten kunnen relatief eenvoudig buiten het zicht van de overheid worden uitgevoerd.
- d $100\% - 15\% = 85\% = \text{€} 880 \text{ miljard}$
 $880 / 85 \times 100 = (\text{afgerond}) \text{€} 1.035 \text{ miljard}$
- e Een deel van de werkzaamheden wordt naar de smaak van de opdrachtgevers te duur in het legale circuit. Bijvoorbeeld: je laat de keuken wel voor $\text{€} 1.200$ schilderen, maar niet voor $\text{€} 1.800$ als dit de prijs wordt in het legale circuit.
- 32 a Bruto nationaal product (bnp). Het is de optelsom van het nnp en de afschrijvingen ($525,60 + 61,30 + 3,90 = 590,80$)
- b Bij de uitvoer van goederen en diensten verkoopt het land goederen en diensten aan het buitenland en ontvangt in ruil daarvoor geld. Hetzelfde principe geldt voor de primaire inkomens. Ingezetenen van Hageland werken in het buitenland en krijgen in ruil daarvoor geld.
- c Het nationaal product (is gelijk aan het nationaal inkomen) is $\text{€} 590,80$ miljard, de nationale bestedingen zijn $\text{€} 566,70$ miljard. Er wordt dus meer verdiend dan uitgegeven in Hageland.
- 33 a China exporteert veel kapitaal naar de VS. Dit verlaagt het overschot op de kapitaalrekening (en kan ook tot een tekort leiden).
- b De Chinese beleggingen gaan rente (obligaties) of dividend (aandelen) opleveren. Deze stromen weer terug naar China en worden geboekt op de primaire inkomensrekening van de VS.
- 34 a De overheid betaalt ambtenarensalarissen (Y) aan gezinnen. Hiermee legt zij direct beslag op de productiefactor arbeid. De overheid koopt goederen en diensten (O) bij bedrijven. Hiermee legt zij indirect beslag op productiefactoren.
- b Vóór toetreding geldt: $Y_1 = 6 + 25 = 31$. Na toetreding: $Y_2 = 6 + 31 = 37$.
- c $E - M$ was eerst $15 - 16 = -1$, dus een negatief saldo.
 Na toetreding is het saldo $20 - 18 = +2$, dus een positief saldo.
- d Bijvoorbeeld: een pijl van buitenland naar gezinnen. Deze pijl stelt het grensoverschrijdende primaire inkomen voor dat op de inkomensrekening worden geboekt.
- e Bijvoorbeeld: de productiefactor arbeid wordt kleiner en van mindere kwaliteit. Het zijn immers vooral jonge en dynamische mensen zullen migreren.
- 35 a $(311,7 - 284,6) + \text{saldo dienstenrekening} - 8,7 = 26,3$
 $\rightarrow \text{saldo dienstenrekening} = 26,3 - 27,1 + 8,7 = 7,9$
 De import van diensten bedraagt $84,3 - 7,9 = 76,4$ (miljard euro)
- b toename officiële reserves = saldo betalingsbalans = $26,3 - 25,6 = 0,7$ (miljard euro)
- c Bijvoorbeeld: een investering van buitenlanders in Zonneland, beleggingskapitaal dat van buiten Zonneland het land binnenkomt, aflossing van een lening die Zonneland in het verleden aan een ander land heeft verleend.

- 36 a Krantenartikel 3, want pensioenfondsen beleggen steeds meer in het buitenland, waardoor de uitgaven op de kapitaalrekening toenemen.
- b Krantenartikel 1: de winst van de Engelse tak van de supermarktketen wordt naar Ballonië overgeboekt.
Krantenartikel 3: een toename van de beleggingen in het buitenland leidt voor Ballonië tot een toename van ontvangen inkomens uit beleggingen.
- 37 a Gezinnen gingen meer geld lenen: ze verzilverden de overwaarde van het huis. Ten opzichte van de uitkeringen aan pensioenen nam het sparen voor de pensioenen ook af.
- b De bedrijven, want zij zijn meer gaan sparen.
- c In bron 49 sparen bedrijven ook. In het model in de leertekst sparen alleen de gezinnen.
- d De toename van de besparingen van de bedrijven weegt zwaarder dan de afgenomen besparingen van de gezinnen. Het uitvoersaldo is gestegen, oftewel het nationaal spaarsaldo is gestegen. Dat kan alleen als het effect van meer sparen zwaarder weegt dan het effect van minder sparen.

HOOFDSTUK 2 WELVAART

Paragraaf 2.1 Het meten van welvaart

Opdrachten

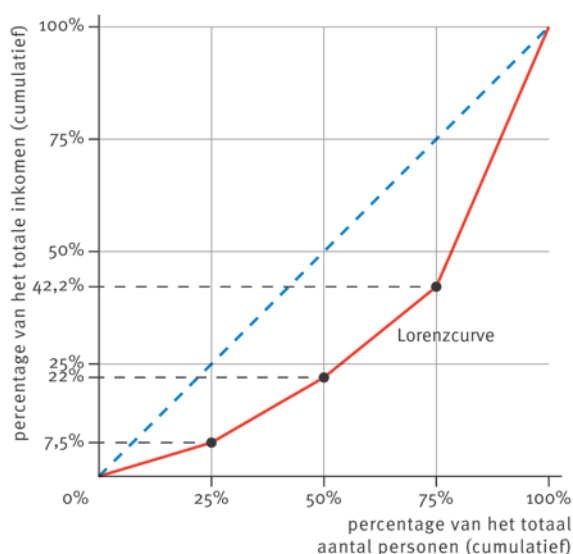
- 1 Het bruto nationaal product omvat veel zaken, waaronder ook slechte zaken, zoals het kappen van bossen. Maar veel waardevolle zaken, zoals de gezondheid van de inwoners, worden niet meegeteld.
- 2
  - 1 Het bbp houdt geen rekening met de hoogte van het consumentensurplus.
  - 2 Het bbp houdt geen rekening met de externe effecten.
  - 3 Het bbp houdt geen rekening met onbetaalde arbeid.
- 3 Het inkomen van een land is onderdeel van het HDI. Plus: hoe hoger het inkomen, hoe beter een land in staat is om de twee andere variabelen waarmee het HDI gemeten wordt (levensverwachting en scholing) op een hoog peil te brengen.
- 4 Tot een bepaalde hoogte wel. Maar boven een bepaalde grens maakt het weinig meer uit, omdat je al je behoeften bij die grens al meer of minder bevredigd hebt.
- 5
  - a
    - I Het bbp daalt. De welvaart kan toenemen als de afgenomen vervuiling sterker weegt dan de ontslagen.
    - II Het bbp neemt toe. De welvaart kan dalen voor zover mensen zich minder happy voelen in de nieuwe situatie en dit zwaarder weegt dan het effect van de stijging van het bbp.
    - III Het bbp daalt. De welvaart neemt toe als het effect van minder zieke mensen en een betere gezondheid zwaarder weegt dan het gedaalde bbp.
    - IV Het bbp neemt toe. De welvaart kan dalen als het ongemak dat de schade veroorzaakt heeft sterker weegt dan het gestegen bbp.
  - b In alle gevallen is de verandering van het bbp niet gelijk aan de verandering van de welvaart.
- 6 Joke gaat uit van een eng welvaartsbegrip, waarbij niet-materiële aspecten niet worden meegewogen. Amir gaat uit van een ruim welvaartsbegrip, waarbij de niet-materiële aspecten zwaarder weegt.
- 7
  - a Bijvoorbeeld: de overlast voor burgers. De welvaart van de personen die niet betrokken zijn bij de illegale activiteiten daalt.
  - b Groter, want de toegevoegde waarde wordt berekend door van de omzet de inkoopwaarde van geleverde grondstoffen en diensten af te trekken.

Paragraaf 2.2 De verdeling van welvaart

Opdrachten

- 8
  - laag naar hoog
  - de cumulatieve percentages te berekenen: je telt steeds de percentages van de voorgaande groepen op bij het percentage van de betreffende groep.
- 9
  - a 9,1%
  - b Alleen 100% van de mensen hebben gezamenlijk 100% van het inkomen; 90% van de mensen hebben minder dan 90% van het totale inkomen (in dit geval 57%), omdat de resterende 10% per definitie meer dan 10% van het totale inkomen (in dit geval 43%) heeft. Deze 10% is immers de hoogst verdiende groep! Voor de overige percentages (80%, 70% enzovoort) geldt een vergelijkbare redenering.
  - c $100\% - 31,4\% = 69,6\%$
  - d $100\% - 18\% = 82\%$
  - e Nee, als je van laag naar hoog werkt, blijf je cumulatief altijd onder de 45-gradenlijn.

- 10 a Het totale inkomen is € 346. Groep A verdient in totaal $4 \times € 5 + € 6 = € 26$.
 $€ 26 / € 346 \times 100\% = 7,5\%$
- b 25% (4 even grote groepen!)
- c Zie grafiek
- d Zie grafiek
- e Groep B verdient in totaal € 50. Groep A en B verdienen samen: $€ 26 + € 50 = € 76$.
 $€ 76 / € 346 \times 100\% = 22\%$
- f Zie grafiek
- g Groep C verdient $3 \times € 12 + 2 \times € 17 = € 70 \rightarrow$ Groep A, B en C verdienen samen:
 $€ 76 + € 70 = € 146$.
 $€ 146 / € 346 \times 100\% = 42,2\%$
 75% van de personen verdient dus 42,2% van het totale inkomen.
- h Samen hebben alle groepen natuurlijk 100% van het totale inkomen.
- i Zie grafiek.
- c, d, i

Paragraaf 2.3 Het herverdelen van welvaart

Opdrachten

- 11 A = gelijkjer; B = ongelijker; C = nivellering
- 12 Bijvoorbeeld: ... grote spaarders in verhouding meer belasting moeten afdragen dan kleine spaarders.
 Of: ... de vermogens worden genivelleerd.
- 13 Gemiddeld, want met een marginaal tarief kun je niet vergelijken welke gemeente het duurst is. Marginaal kan Amsterdam dan wel het duurst zijn op het laatste uur dat je parkeert, maar gemiddeld over alle uren kan Amsterdam dan goedkoper zijn.
- 14 II, III
- 15 In de linker grafiek betalen zij belasting, in de rechter grafiek vallen zij nog op het eerste deel van de lijn waarbij netto = bruto en betalen zij (dus) geen belasting.
- 16 a $0,3 \times € 1.200 = € 360$
- b $0,45 \times € 200 = € 90$
- c $€ 90 / € 1.200 \times 100\% = 7,5\%$
- d $0,45 \times € 4.000 = € 1.800$
 $€ 1.800 / € 5.000 \times 100\% = 36\%$

17 a	Inkomen	Hoeveelheid euro's boven de belastingvrije voet	Te betalen belasting	Marginaal belastingtarief	Gemiddeld belastingtarief
	€ 4.000	*	*	*	*
	€ 6.000	€ 1.000	20% van € 1.000 = € 200	20%	$\frac{€ 200}{€ 6.000} \times 100\% = 3,33\%$
	€ 10.000	€ 5.000	20% van € 5.000 = € 1.000	20%	$\frac{€ 1.000}{€ 10.000} \times 100\% = 10\%$
	€ 40.000	€ 35.000	20% van € 35.000 = € 7.000	20%	$\frac{€ 7.000}{€ 40.000} \times 100\% = 17,5\%$

- b eerste; hoger; progressief
- 18 a $€ 10.000 \times 0,1 + € 3.333 \times 0,3 =$ (afgerond) € 2.000. Dat is gelijk aan de heffingskorting.
- b $€ 10.000 \times 0,1 + € 30.000 \times 0,3 = € 10.000$
 $€ 10.000 - € 2.000$ (heffingskorting) = € 8.000
- c $€ 10.000 \times 0,1 + € 30.000 \times 0,3 + € 30.000 \times 0,5 = € 25.000$
 $€ 25.000 - € 2.000$ (heffingskorting) = € 23.000.

Paragraaf 2.4 Het Nederlandse belastingstelsel

Opgaven

- 19 belastbaar inkomen = € 22.800 – € 3.000 = € 19.800
 36,5% van € 19.800 = € 7.227
 € 7.227 – € 2.203 – € 2.220 = € 2.804
- 20 Haar belastbaar inkomen is € 26.400 – € 6.200 = € 20.200.
 Over de eerste € 20.000 betaalt zij 32,35% = € 6.470.
 Over de volgende € 20.200 – € 20.000 = € 200 betaalt zij 37,85% = € 75,70.
 In totaal: € 6.470 + € 75,70 = € 6.545,70.
 € 6.545,70 – € 3.200 = € 3.345,70
- 21 a Marginale, want dat geeft het woord 'extra' in het tweede deel van de zin aan: 'die aangeven wat een burger afdraagt van één euro die hij extra zou verdienen'.
- b Bij de € 20.000 extra inkomen daalt de korting met € 2.263 – € 1.670 = € 593.
 $\frac{€ 593}{€ 20.000} \times 100\% = 2,97\%$ hoger marginaal tarief.

Toepassing

- 22 1 In bron 40 wordt gewezen op de ongeprijsde nadelige effecten op het milieu.
 2 In bron 40 wordt gewezen op de waarde van onbetaalde arbeid, zorgtaken en vrijwilligerswerk.
 3 In bron 39 wordt verwezen naar dit verschijnsel: 'Vlak daarna keert iemand al weer terug naar zijn oorspronkelijke geluksniveau.'
 In bron 40 staat dat onze behoeften meestijgen met het inkomen van onze buurman.
- 23 a Bij 100% belasting heeft het geen zin om betaald werk te doen of een andere activiteit waarmee je geld verdient. Je bent immers 100% van je verdiende geld kwijt aan belasting. Als niemand een inkomen verdient, is de belasting over dat inkomen nul.
- b Op een gegeven moment zal een verdere verhoging van het tarief tot gevolg hebben dat de afname van verdiend inkomen (bij een hoger tarief gaan mensen minder economische activiteiten ontplooiën) meer invloed op het totale belastingbedrag heeft dan de toename van het tarief. De belastingopbrengst daalt dan.
- c Bij tarief A is het bbp het hoogst. Tarief A is namelijk een lager percentage dat toch eenzelfde opbrengst oplevert als tarief C. Dat kan alleen als het bbp bij A veel hoger is.

- d Door het belastingtarief te verlagen, kun je hoger op de Laffercurve uitkomen en dus een hogere opbrengst krijgen.
- 24 a Voorbeelden van een juist antwoord zijn:
- Het heffen van inkomstenbelasting met progressieve tarieven: personen met een hoger inkomen betalen relatief meer belasting.
  - Het uitkeren van inkomensoverdrachten aan vooral lagere inkomensgroepen: personen met geen of een laag (primair) inkomen krijgen een uitkering, waardoor zij een hoger (secundair) inkomen ontvangen.
- b Roken heeft een nadelig gevolg voor de welvaart van niet-rokers en dit effect is niet in de prijs van tabak is opgenomen (als de overheid geen accijns heft).
- c Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:
- Mensen met hogere inkomens sparen een relatief groot deel van hun inkomen.
  - Mensen met hogere inkomens besteden een relatief groot deel van hun inkomen in het buitenland.
- d Lager, want het aandeel van de vijfde inkomensgroep in het secundaire inkomen is hoger dan dat van de derde inkomensgroep, zodat het belastingbedrag een kleiner aandeel uitmaakt.
- 25 a Percentage inkomensontvangers: $100\% - 20\% = 80\%$.
Percentage inkomen: $100\% - 36,9\% = 63,1\%$.
De coördinaten van punt B zijn (80; 63,1).
- b Verder van de diagonaal, omdat het inkomensaandeel van de 20% inkomensontvangers met de laagste inkomens kleiner is geworden, waardoor de inkomensverdeling ongelijker is geworden.
- c De progressie is toegenomen, omdat door oplopende belastingpercentages per inkomensgroep hogere inkomensgroepen in verhouding (nog) meer belasting moesten gaan betalen.
- d De uitkeringen zijn dan minder sterk gestegen. Sociale uitkeringen worden vooral door de inkomensontvangers met de lagere inkomens ontvangen. Als deze minder stijgen, nemen de verschillen tussen de secundaire inkomens toe.
- e De belasting- en premiedruk bedraagt bij een bruto-inkomen van:
- € 33.000: $16 + 5 + 5 + 3 = 29\%$
  - € 41.000: $18 + 5 + 5 + 6 = 34\%$
  - € 49.000: $19 + 5 + 5 + 8 = 37\%$
  - € 58.000: $19 + 6 + 5 + 8 = 38\%$
  - € 69.000: $18 + 7 + 5 + 9 = 39\%$
  - € 88.000: $16 + 11 + 3 + 11 = 41\%$
- Bij iedere (bruto-)inkomensstijging stijgt dus de belasting- en premiedruk.
- f De premiedruk van de premie volksverzekeringen daalt vanaf een inkomen van € 58.000. De premiedruk van de premie ziektekostenverzekeringen daalt vanaf een inkomen van € 69.000.
- 26 a De Amerikaanse inkomensverdeling is schever. 20% van de laagste huishoudens heeft 5% van het inkomen, de 20% hoogste $100\% - 60\% = 40\%$ van het inkomen. $40 / 5 = 8$ keer zo hoog, in Nederland 2,5 keer zo hoog.
- b Huishoudens bestaan meestal uit alleenstaanden of twee of meer personen. Als bijvoorbeeld in de groep met de laagste inkomens meer alleenstaanden voorkomen dan in de groep met de hoogste inkomens, kan de uitkomst per persoon veel minder scheef uitvallen dan per huishouden. Andersom geredeneerd kan de uitkomst juist nog schever uitvallen. De inkomensverdeling per persoon geeft een beter beeld, omdat de welvaartsverdeling een beter beeld geeft als je het inkomen per persoon weergeeft.
- c Bijvoorbeeld: 60% van de huishoudens wordt niet in dit onderzoek meegenomen en heeft dus geen invloed op de uitkomst. Het is niet zo sterk om een conclusie over de inkomensverdeling in Nederland te geven op basis van maar 40% van de bevolking. De middengroepen worden niet meegenomen in de vergelijking.

HOOFDSTUK 3 ECONOMISCHE GROEI

Paragraaf 3.1 De groei van het bbp

Opdrachten

- 1 De inflatie. De reële groei geeft alleen de groei van het aantal geproduceerde stuks, de nominale groei geeft de waarde oftewel het aantal stuks $\times$ de prijs. Als de prijzen flink stijgen (= inflatie) groeit het nominale product veel sterker dan het reële product.
- 2 Ja, de lijn daalt wel, de groei neemt dus af, maar er is wel groei. Als de lijn onder 0% ligt, is er negatieve groei: dan daalt het bbp.
- 3 II, III. Er is sprake van reële economische groei als het aantal stuks (het volume) stijgt.
- 4 In alle jaren, behalve van 2019 naar 2020. Er is sprake van nominale groei als het bbp stijgt.
- 5 a $(\text{€}440 \text{ miljoen} - \text{€}360 \text{ miljoen}) / \text{€}360 \text{ miljoen} \times 100\% = 22,2\%$
b Het indexcijfer van de bevolking wordt: $11,9 \text{ miljoen} / 11,2 \text{ miljoen} \times 100 = 106,25$
De indexcijfers op elkaar delen: $122,2 / 106,25 \times 100 = 115$.
- 6 a $\text{€}410 \text{ miljoen} / \text{€}320 \text{ miljoen} \times 100 = 128,125$ dus 28,1%.
b De reële economische groei was: $128,125 / 116 \times 100 = 110,6$, dus 10,6%.
De reële economische groei per inwoner was $110,6 / 102 \times 100 = 108,4$. Dus 8,4%.
- 7 a In 2015 was de werkloosheid hoog. Meer aanbod van arbeid verhoogt slechts de werkloosheid. Bij een dergelijke werkloosheid is het ook niet waarschijnlijk dat er nog knelpunten bij de aansluiting van vraag- en aanbod bestaat.
b Bij een lage werkloosheid kan het aanbod van arbeid te klein worden of kunnen vraag en aanbod niet goed genoeg op elkaar aansluiten. Een extra aanbod van vrouwen op de arbeidsmarkt zou die knelpunten kunnen oplossen.
- 8 Als de economie in de eurozone groeit, wordt er meer besteed, waardoor ook de vraag naar Nederlandse producten toeneemt.

Paragraaf 3.2 De structuur van een economie

Opdrachten

- 9 I-G, II-B, III-C, IV-E, V-F, VI-A, VII-D
- 10 I, II, IV
- 11 a $\text{€}300 \text{ miljard} / \text{€}900 \text{ miljard} \times 100\% = 33,3\%$
b $\text{€}350 \text{ miljard} / \text{€}900 \text{ miljard} \times 100\% = 38,9\%$
c Veel inkomen wordt uitgekeerd in de vorm van pacht.
d Veel inkomen wordt dan uitgekeerd in de vorm van pacht, rente, huur of winst. Deze inkomens komen meestal de hogere inkomensgroepen ten goede, omdat die beschikken over de productiefactoren kapitaal, natuur en ondernemerschap. Het gevolg is een scheve inkomensverdeling. Deze wordt door veel mensen als onrechtvaardig ervaren.
- 12 a $\text{€}500 \text{ miljard} / \text{€}600 \text{ miljard} \times 100\% = 83,3\%$
b $\text{€}540 \text{ miljard} / \text{€}600 \text{ miljard} \times 100\% = 90\%$
c Een hoge loonquote betekent een lage restquote en dus ook een lage winstquote. Als de winstgevendheid van bedrijven laag is, zullen bedrijven niet geneigd zijn om veel te investeren. Lage winsten betekenen immers dat de investeringen weinig rendement opleveren. Ook betekenen lage winsten dat er weinig middelen zijn om te investeren. Investerings worden immers (deels) uit behaalde winsten gefinancierd.
- 13 a loonquote of arbeidsinkomensquote
b quote van het overig inkomen
Dat blijkt uit het fragment '... wat betekende dat er voor de overige productiefactoren (land / natuurlijke hulpbronnen, kapitaal en ondernemerschap) met een uitkomst van 10 procent nauwelijks nog enige vergoeding overbleef.' De beloning van de overige productiefactoren, dus op arbeid na, is de quote van het overig inkomen.

- c Bijvoorbeeld: investeren in efficiency of in verhoging van de arbeidsproductiviteit. Je moet een voorbeeld noemen dat de hogere loonkosten compenseert, zodat de kosten per product niet stijgen voor de werkgever.
- 14 a De gemiddelde opleidingsduur met één jaar verlengen
- b Bijvoorbeeld: de extra economische groei weegt niet op tegen de extra kosten van meer onderwijs.

Paragraaf 3.3 De prestaties van de economie

Opdrachten

- 15 1 Innovatie vergroot de productiviteit. Op deze manier zorgt innovatie uiteindelijk voor meer economische groei.
- 2 De kwaliteit van leven wordt sterk beïnvloedt door de stand van de techniek.
- 16 1 Laag opgeleiden zijn procentueel meer werkloos.
- 2 Het werkloosheidspercentage schommelt bij laag opgeleiden sterker dan bij hoog opgeleiden.
- 17 a De hoge productiviteit moet ook nuttig ingezet kunnen worden. Zoals bij de cartoon: aan een snelle auto heb je niets in een file.
- b Maar het is niet vanzelfsprekend dat innovaties leiden tot meer economische groei. Want de innovaties moeten wel in het productieproces opgenomen worden.
- c Bijvoorbeeld: nieuwe bedrijven moeten nieuwe kapitaalgoederen kopen om te kunnen starten en kunnen dus de nieuwste versies kopen. Bestaande bedrijven hebben al eerder kapitaalgoederen gekocht die nog niet afgeschreven zijn. Of: nieuwe bedrijven moeten een plaats in de markt zien te veroveren, wat meer kans op succes heeft met behulp van innovaties.

Paragraaf 3.4 Economische convergentie en divergentie

Opdrachten

- 18 1 Een verschil in sectoren tussen landen kan het verschil in stand houden. De ene sector heeft een hogere productiviteit dan de andere sector.
- 2 Culturele verschillen tussen landen. Wat in het ene land gebruikelijk is, kan in het andere land 'not done' zijn.
- 3 Verschil in staatsinrichting. De vrijheid van reizen en handelen is bijvoorbeeld in het ene land beperkt, in het andere land veel vrijer.
- 4 Het is niet in het belang van rijke landen als arme landen zich te veel ontwikkelen (politieke onwil).
- 5 Historische ontwikkelingen hebben de neiging zichzelf in stand te houden.
- 19 a kostprijs
- b Amerikanen kopen nu het goedkope Indonesische staal, waardoor de Amerikaanse staalproducenten afzet verliezen en werknemers moeten ontslaan.
- c Invoerrechten maken het Indonesische staal weer duurder op de Amerikaanse markt, waardoor de Amerikaanse producenten minder last hebben van de goedkope import.
- 20 a infant industry argument
- b de concurrentie met het buitenland aan te gaan
Als kind mag het bedrijf beschermd worden, maar eenmaal volwassen moet het bedrijf de concurrentie kunnen aangaan.

Toepassen

- 21 a Het reële bbp per hoofd houdt rekening met de verschillen in inflatie en geeft dus de koopkrachtontwikkeling weer.
- b Er staat: rekening houdend met inflatieverschillen.
- c De spreiding tussen de vroegere Oostbloklanden is van ruim 40% (80% – 40%) naar 30% (80% – 50%) van het Europese gemiddelde gegaan. De meeste lijnen lopen bovendien omhoog; de landen zijn dus richting het gemiddelde van de EU gegaan.

- 22 a B, want het derde kwartaal geeft (op Griekenland na) een positieve groei, dus meer productie ten opzichte van het vorige kwartaal. De groei was alleen minder sterk dan in vergelijking met de groei van het eerste kwartaal naar tweede kwartaal.
 b De productie groeit met 1%, de productiviteit met 0,2%, er is dus meer arbeid nodig om alle productie te verwezenlijken. De werkgelegenheid stijgt dus.
- 23 a De grafiek geeft de verandering van het volume, oftewel het aantal geproduceerde stuks. Er is dus sprake van een reële economische groei.
 b Op deel A, B en E is de groei positief, omdat deze trajecten boven de nullijn liggen. Bij B daalt de groei wel, maar blijft positief. Andersom neemt bij D de afname van de productie af, maar het blijft een negatieve groei.
- 24 a De Nederlandse import geeft een bijdrage aan het bbp van het buitenland, niet aan dat van Nederland. Er worden immers geen Nederlandse producten gekocht.
 b De export heeft in procenten het grootste aandeel in de bestedingen. De lijn van het bbp loopt ook meestal parallel met de ontwikkeling van de export, wat ook aangeeft dat de export van groot belang is voor het bbp.
 c In 2009 droegen de overheidsbestedingen als enige categorie positief bij aan het bbp. Het bbp daalde fors, waardoor de overheid anderzijds minder belasting ontving. Deze twee effecten zorgen voor een stijging van het tekort. Na 2009 is de bijdrage van de overheid aan een positieve groei minimaal of negatief (in 2012), wat op bezuinigingen van overheid duidt.
 d De export is in euro's veel groter dan de particuliere investeringen. Ondanks de kleinere groei kan de bijdrage aan het bbp daardoor veel groter zijn dan de particuliere investeringen.

Naar het examen

- 1 a Twee van de volgende voorbeelden:
 – rente / interest (na directe belastingen en sociale premies)
 – pacht / huur (na directe belastingen en sociale premies)
 – een sociale uitkering (na directe belastingen en sociale premies)
 – een pensioenuitkering (na directe belastingen en sociale premies)
- b Nee. De twee decielen huishoudens met het hoogste secundaire inkomen hebben samen $100\% - 58,5\% = 41,5\%$ van het secundaire inkomen ontvangen (58,5% lees je af uit de Lorenzcurve).
- c Nee. Het tweede deciel huishoudens ontvangt gemiddeld $0,71 \times \text{€}9.100 = \text{€}6.461$ aan overig secundair inkomen en het tiende deciel huishoudens gemiddeld $0,15 \times \text{€}57.800 = \text{€}8.670$.
- d Gestegen. In 2017 bedraagt het inkomensaandeel van het 2e en 3e deciel samen: $9,9\% - 0,6\% = 9,3\%$.
 In 2017 bedraagt het inkomensaandeel van het 9e en 10e deciel samen: $100\% - 58,5\% = 41,5\%$.
 De verhouding tussen de inkomensandelen van beide groepen is in 2017: $41,5\% / 9,3\% = 4,5$. Dat is iets hoger dan 4,4.
- 2 a A = primaire; B = denivellering; C = voorraadgrootheid
 b Voorbeelden van juiste antwoorden zijn (twee van de volgende):
 – wel of geen werk (groep I ten opzichte van de overige groepen);
 – opleiding of scholingsgraad (groepen II en III ten opzichte van groep I);
 – bezit, zoals wel of geen grond en/of vee (groep IV ten opzichte van groep II);
 – omvang van de eigen onderneming (groep V ten opzichte van groep II).
 (Uit de antwoorden moet blijken dat het gaat om factoren die invloed hebben op de hoogte van één of meerdere primaire inkomens, te weten loon, pacht, huur, rente, winst, zonder dat deze categorieën expliciet genoemd hoeven te worden.)
 c Groep I ontvangt 5% van het totale inkomen.
 Groep II ontvangt $20 - 5 = 15\%$ van het totale inkomen.
 Groep IV ontvangt twee keer zoveel als groep II, dus 30% van het totale inkomen.

- Cumulatief staat op plaats A dus $50\% + 30\% = 80\%$.
- d De inkomensverschillen worden groter. In 2015 heeft van alle huishoudens de helft met de laagste (primaire) inkomens een aandeel van 25% tegen 75% voor de helft met de hoogste inkomens.
Die verhouding verandert in 2025 naar 20% voor de laagste helft tegen 80% voor de hoogste helft.
- e Het (relatieve) aantal huishoudens in de laagste inkomensgroep daalt (fors) van 50% naar 20% (bron 5). Dat betekent dat in 2025 meer huishoudens boven de armoedegrens komen (bron 4).
- 3 a In Afrika is het nominaal inkomen constant gebleven, in de andere regio's is dat gestegen. Afrika moet dus relatief (naar verhouding) in bron 7 het sterkst achteruit zijn gegaan in de vergelijking met de rijke landen. Dat blijkt bij B: bij de rijke landen is het inkomen in vergelijking met Afrika verdubbeld.
- b C
- c A = Zuid-Azië; C = Oost-Azië; D = Latijns-Amerika
- d I is niet juist. De rijke landen hebben ten opzichte van Oost-Azië (regio C) een kleinere inkomensgroei tussen 1980 en 2017.
Of: de inkomensverhouding tussen de rijke landen en Zuid-Azië (regio A) is gelijk gebleven.
- II is niet juist. Bron 7 laat zien dat de inkomensverhouding tussen de rijke landen en Latijns-Amerika (regio D) ook ongelijker is geworden.
Of: uit bron 6 kun je afleiden dat bij sommige andere regio's het inkomensverschil ten opzichte van elkaar is toegenomen (bijvoorbeeld Oost-Azië ten opzichte van Zuid-Azië).
- 4 a Kapitaaldekkingstelsel, want de ingelegde bedragen worden belegd om pas op termijn ingezet te kunnen worden (voor het financieren van specifieke overheidsuitgaven met betrekking tot ouderdomspensioenen).
- b A = verbeterde; B = lopende rekening; C = verslechtering; D = kapitaalrekening
- c Een berekening in VS dollars:
 $(€ 401 \text{ miljard} \times 7,90) / 5,98 = \$ 529,75 \text{ miljard}$
 $(\$ 529,75 \text{ miljard} / \$ 470,9 \text{ miljard}) \times 100\% = 112,5\%$
 Of: \$ 529,75 miljard is meer dan \$ 470,9 miljard.
 Een berekening in euro's:
 $(€ 470,9 \text{ miljard} \times 5,98) / 7,90 = € 356,45 \text{ miljard}$
 $(€ 401 \text{ miljard} / € 356,45 \text{ miljard}) \times 100\% = 112,5\%$
 Of: € 401 miljard is meer dan € 356,45 miljard.
- d Nederland heeft de extra inkomsten uit export van aardgas direct ingezet om lopende overheidsuitgaven te betalen, terwijl Noorwegen vergelijkbare inkomsten heeft opgespaard voor de financiering van toekomstige overheidsuitgaven.
- e Het antwoord bestaat uit drie samenhangende delen:
- 1 Noorwegen heeft in 2010 een (veel) hogere productie per hoofd bereikt bij een lagere werkloosheid en heeft betere cijfers voor het begrotingsaldo en de staatsschuldquote dan Nederland.
  - 2 Hieruit kun je concluderen dat Noorwegen in tijden van laagconjunctuur de verslechtering van de overheidsfinanciën heeft kunnen opvangen door het Petroleumfonds als buffer in te zetten.
  - 3 Noorwegen heeft de welvaart (en werkgelegenheid) dus beter op peil weten te houden in tijden van laagconjunctuur.
- 5 a op de lopende rekening / dienstenrekening
- b Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:
Cyprus is toegetreden tot een monetaire unie met een stabiele munt. Beleggers met risicoaversie profiteren hiervan.
Of: Beleggers met risicoaversie zijn ervan uitgegaan dat de EMU bij mogelijk optredende problemen wel financieel te hulp zal komen.

- c Een voorbeeld van een juiste verklaring is: banken op Cyprus kunnen ervan uitgaan dat de EMU hen wel zal redden in het geval hun stabiliteit ernstig in gevaar komt. Dit kan hen ertoe aanzetten om meer spaartegoeden aan te trekken dan verantwoord is.
- d De bijdrage in 2008: $\text{€ } 17,2 \text{ miljard} \times 0,50 \times 0,40 = \text{€ } 3,44 \text{ miljard}$
 De bijdrage in 2013: $\text{€ } 17,9 \text{ miljard} \times 0,75 \times 0,70 = \text{€ } 9,40 \text{ miljard}$
 De procentuele toename: $\text{€ } 9,40 \text{ miljard} - \text{€ } 3,44 \text{ miljard} / \text{€ } 3,44 \text{ miljard} \times 100\% = 173,3\%$
- e Door de lagere omruilkoers wordt de import voor Cyprus relatief duurder. De hogere importprijzen zullen (deels) worden doorberekend in de (consumenten)prijzen. Dit versterkt de inflatie.
- 6 a Bij een juist antwoord heb je twee van de onderstaande drie elementen:
- Eén tarief in plaats van twee verschillende tarieven maakt de uitvoering van de belastingheffing eenvoudiger (zowel voor ondernemers als voor de Belastingdienst).
  - Met de verschuiving van goederen en diensten van het verlaagde naar het normale tarief zal de gemiddelde belastingdruk op consumptie toenemen.
  - Verhoging van de btw-inkomsten levert meer inkomsten op, waardoor de belastingdruk op arbeid verlaagd kan worden en de totale belastingopbrengsten gelijk kunnen blijven.
- b De producten van detailhandelaren die voorheen onder het verlaagde tarief vielen, zullen duurder worden in vergelijking met dezelfde producten (bij detailhandelaren) in België en Duitsland als in die landen een verlaagd tarief gehandhaafd blijft.
- c Een voorbeeld van een juiste berekening is:
 Belasting bij nieuwe tarieven: $0,3 \times \text{€ } 18.628 + 0,4 \times \text{€ } 2.590 = \text{€ } 6.624$
 Netto-inkomen: $\text{€ } 21.218 - \text{€ } 6.624 + \text{€ } 1.987 + \text{€ } 1.574 = \text{€ } 18.155$
 Stijging netto-inkomen: $(\text{€ } 18.155 - \text{€ } 17.546) / \text{€ } 17.546 \times 100\% = 3,5\%$
 Conclusie: er is géén koopkrachtverlies, omdat het netto-inkomen procentueel meer stijgt dan de extra inflatie (2,1%)
- d De verhoging van alleen het verlaagde btw-tarief zal leiden tot een verandering in prijsverhoudingen tussen verschillende goederen en diensten. Dat kan leiden tot veranderingen in het koopgedrag van consumenten.
 Of: de verlaging van de tarieven inkomstenbelasting kan aanleiding zijn tot extra/hogere uitgaven van consumenten die hun netto-inkomen zien toenemen en dit besteden aan artikelen die niet duurder worden door de btw-verhoging (luxe goederen, buitenlandse vakanties en dergelijke).
- 7 a A = positief; B = niet; C = niet; D = meeliftgedrag; E = collectieve dwang
- b Bijvoorbeeld: Doorberekening van de daling van de loonkosten in de verkoopprijzen kan leiden tot versterking van de internationale concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven, waardoor de productie kan stijgen (en de werkgelegenheid kan toenemen).
- c Er is sprake van nivellering, want de inkomensverhouding tussen de laagste en hoogste 10%-groepen is bij het netto-inkomen $24 / 3 = 8$ en bij het bruto-inkomen $29 / 2 = 14,5$.
- d 1 Directe belastingheffing heeft een nivellerend effect (de hoogste inkomensgroepen betalen in verhouding meer dan de laagste inkomensgroepen) en indirecte belastingheffing heeft een denivellerend effect (de hoogste inkomensgroepen betalen in verhouding minder dan de laagste inkomensgroepen) op de inkomensverdeling.
- 2 De totale lastendruk is hierdoor redelijk gelijk verdeeld over de verschillende inkomensgroepen (respectievelijk 42,0% en 40,4% voor de laagste inkomensgroepen tegen 42,0% en 41,0% voor de hoogste inkomensgroepen).
- 3 Een verhoging van de indirecte belasting in combinatie met een verlaging van de directe belasting zal al vlug leiden tot een vergroting van de inkomensverschillen.